

BALZAC'IN BİR HİKÂYESİ
"ÇÖLDE BİR TUTKU" ÜZERİNE

Doç. Dr. Muharrem ŞEN(*)

Geoffroy Saint-Hilaire, Buffon, Bonnet, Leibnitz gibi doğa bilimcilerin, Swedenborg, Saint-Martin ve Boehm gibi mistiklerin etkisinde kalarak (1) evrende her şeyin birbiriyle devamlı ilişki halinde bulunduğu inanan Balzac'ın roman tekniğinin özünü bilindiği gibi "birlik kavramı" oluşturur. 19. yüzyılın bu büyük romancısına göre, mademki yeryüzünde hiçbir şey tek başına değildir, canlı-cansız her varlık bir bütünün parçasıdır, veya birbirine şu veya bu şekilde bağlanarak bir bütün oluşturmaktadır, mademki içinde yaşadığımız bu dünya insanı-hayvanıyla, taşı-toprağı, havası-suyuyla ayrılmaz bir bütündür, öyleyse dünya gerçeklerini yansıtmaya yönelik bir sanat eserinde de her konu, her satır birbiriyle ilişki içerisinde olmalıdır. İşte basit bir şekilde açıklamaya çalıştığımız böyle bir düşünceyle ki Balzac, bütün romanlarını birleştirip tek bir eser haline getirmiştir.

Balzac, romanları arasındaki birliği, ilişkiyi, öncelikle «kişilerin dönüşü» diye adlandırdığı bir yöntemle, yani romanın önemli veya önemsiz bir kahramanını bir başka romanda yeniden ortaya çıkarmakla sağlamıştır. 1833 yılına doğru, **Kır Doktoru'nun** yayımlandığı sırada romanlarını böyle bir yöntemle birleştirmeyi düşünen Balzac'ın kız kardeşi Laure Surville'e koşarak: "Beni alkışlayın, çünkü bir dahi olmak üzereyim" (2) demesi sık sık dile getirilir. Gerçekten de bu yöntemle aralarında 20. yüzyılın büyük romancısı Proust'un da bulunduğu birçok romancıyı etkileyecek olan Balzac kız kardeşine söylediği sözlerde haklıdır, çünkü bölümleri romanlardan oluşan dev bir eser yaratma yolundadır.

(*) Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

(1) Stephen J. Gendzier, "L'interprétation de la figure humaine chez Diderot et chez Balzac", *L'Année balzacienne*, 1962, s. 190.

(2) Laure Surville, *Balzac, sa vie et ses oeuvres*, Calman-Lévy, t. XXIV, 1878, s. 95.

Balzac ilk defa olarak **Otuz Yaşındaki Kadın**'da başvurduğu bu yöntemi sistemli bir şekilde 1835'de **Goriot Baba**'da uygulamaya başlar. Artık bu tarihten sonra yazdığı eserler ayrı düşünülmüş birer roman veya hikâye olmayacak, daha sonra **İnsanlık Komedi**si adını vereceği bütüne temelde "kişilerin yeniden ortaya çıkması" yöntemi olmak üzere birçok yöntemle ustalıkla birleştirilecek, birer bölüm olacaktır. Bu bütüne yalnızca **Goriot Baba**'dan sonra yazılan eserler değil, önce yazılan eserlerin büyük bir kısmı da daha sonraki yeni baskıları sırasında bazı küçük değişikliklerle birleştirilecektir. Eserlerinin her yeni baskısında Balzac fırsatı değerlendirecek ve gerekli gördüğü değişiklikleri yapacaktır. **İnsanlık Komedi**si'nin oluşmasında Fernand Lotte'un da belirttiği gibi üç önemli tarih vardır : 1839, 1842 ve 1846.

İnsanlık Komedisi'ni oluşturacak eserlerin 1838-1839 yıllarında Charpentier tarafından yeniden basımı sırasında Balzac birçok düzeltmeler yapar ve romanlarında yeni kişilere rol verir. Üç yıl sonra, yani 1842'de eserlerini bir kez daha gözden geçirir ve genel başlık olarak da **İnsanlık Komedi**si adını seçer. Nihayet 1846'da, **İnsanlık Komedi**si'nin ikinci baskısı sırasında ithaf, tarih değiştirme, pasaj çıkarıp ekleme gibi değişikliklerden başka, eserlerin yerlerini de değiştirir (3). Örnek olarak : **Taşra Hayatından Sahneler**'de yer alan **Vadideki Zambak**, **Kır Hayatından Sahneler**'de; **Paris Hayatından Sahneler**'de yer alan **Yasak**, **Atée Ayini**, **Albay Chabert** ve **Goriot Baba**, **Özel Hayattan Sahnele**'de yer alır.

Balzac'ın ilginç, veya bazı eleştirmenlerin belirttiği gibi garip hikâyelerinden biri olan **Çölde Bir Tutku** (4) da **İnsanlık Komedi**si'nde yeri güç tayin edilen eserlerden biridir. İlk defa 1830'da **Revue de Paris**'de yayımlanmış, 1837'de **Felsefi İncelemeler**'in XVI. cildinde (5), 1844'de **Modeste Mignon**'un IV. cildinde (6) ve 1846'da da **Askeri Hayattan Sahneler**'in ilk baskısında (7) yer almıştır. Bu hikâye Balzac'ın **Mısır'da Fransızlar** başlığı altında yazmak istediği üç hikâyeden biridir. Diğer iki hikâyenin yazımı gerçekleşmemiştir.

Çölde Bir Tutku 1830'da ilk olarak yayımlandığında şüphesiz Balzac'da "kişilerin dönüşü" fikri henüz oluşmamıştı. Ancak bu hikâye daha sonraki baskılarında da, yeri sık sık değişmesine rağmen, **İnsanlık Komedi**

(3) Fernand Lotte, "Le retour des personnages dans **La Comédie humaine**", **L'Année balzacienne**, Paris : 1961, ss. 231-232.

(4) **Une Passion dans le désert**.

(5) Werdef, Delloye et Lecou.

(6) Chlendowski.

(7) **İnsanlık Komedi**si'nin ilk baskısı, cilt XIII.

si'ne "kişilerin dönüşü" yöntemiyle bağlanmayan 13 eserden (8) biri olarak kalmıştır. Bu eserlerin yayımlandığı tarihleri göz önünde tuttuğumuzda, **Çölde Bir Tutku**'nun **İnsanlık Komedi**si'ne "kişilerin dönüşü" yöntemiyle bağlanmamasına neden olarak, bu yöntemin sistemli bir şekilde uygulanmaya başlanmasından önce yayımlanmasını gösterebiliriz. Bu geçerli bir neden olmakla birlikte, kesin ve tek neden değildir, çünkü Balzac aynı durumda olan başka eserlerine daha sonraki basımlarında "kişilerin dönüşü" yöntemini uygulayabilmiştir.

Çölde Bir Tutku'da bu yöntemin uygulanmasını güçleştiren bir başka neden, bağ görevi yapacak kişilerin hemen hemen yok denecek kadar az olmasıdır. Asıl hikâyede figüran rolünü oynayan Mağripli askerlerin dışında bir tek kişi vardır, bu da hikâyenin **Askeri Hayattan Sahneler** bölümünde yer almasını sağlayacak olan Fransız askeridir.

Şüphesiz Balzac'ın herhangi bir romanındaki herhangi bir kişiyi bir başka romanında yeniden ortaya çıkarması, eserleri arasındaki bütünlüğü sağlamak ve dolayısıyla de gerçekçi olmak istemesindedir. Ancak kişilerin çok düzenli bir şekilde bir başka romanda yeniden ortaya çıkması da gerçeğe aykırıdır. Kişiler vardır sık sık görür, görüşürüz; kişiler vardır bir gün ortadan kaybolup yıllar sonra ortaya çıkarlar; kişiler vardır, onlarla hergün beraberizdir, ama bir bakarsınız bir gün bir daha görünmemek üzere ortadan kaybolurlar; ve yine kişiler vardır, yüzlerini hayatımızda bir kez görürüz. Şüphesiz bu gerçeğin bilincinde olan Balzac, yukarıda belirttiğimiz nedenlerin de araya girmesiyle bazı eserlerinde "kişilerin dönüşü" yöntemini uygulamamıştır. **Çölde Bir Tutku**'nun bütüne böyle bir sistemle bağlanmamasının nedeni konusunda kesin bir şey söylemek güçtür. Belki de Balzac, **Askeri Hayattan Sahneler**'de öngördüğü diğer eserleri yazmayı gerçekleştirebilseydi, **Çölde Bir Tutku** da **İnsanlık Komedi**si'ne bu sistemle bağlanacaktı. Ancak Balzac'ın ister isteyerek, ister istemiyerek, bazı eserlerinde "kişilerin dönüşü" yöntemini uygulamaması çok yerinde olmuş, **İnsanlık Komedi**si'nin daha gerçekçi olmasını sağlamıştır.

Zaten "kişilerin dönüşü" yönteminin **Çölde Bir Tutku**'da uygulanmaması **İnsanlık Komedi**si'nin bütünlüğünü bozmamaktadır veya bu hikâyenin bütünden ayrı bir eser olarak düşünülmesine yol açmamaktadır; çün-

(8) Balzac'ın "kişilerin dönüşü" yöntemini uygulamadığı eserler : **Un Caractère de femme**, **Le Chef d'oeuvre inconnu**, **Maître Cornélius**, **Une Passion dans le désert**, **L'Elixir de longue vie**, **La Frélore**, **Jésus-Christ en Flandre**, **La modiste**, **Physiologie du mariage**, **Les Proscrits**, **Séraphita**, **Sœur Marie des Anges**, **El Verdugo**. Bk. Fernand Lotte, "Le Retour des personnages dans **La Comédie humaine**", s. 261.

kü bu bütünlük yalnızca "kişilerin dönüşü" yöntemiyle sağlanmamaktadır. **İnsanlık Komedi**sindeki eserlerin bir bütün oluşturmasında birbirine benzer konuların da payı büyüktür. **Çölde Bir Tutku**'da ele alınan "tutku" veya "ihtiras" konusu da, "İhtiraslar Destanı" (9) diye adlandırabileceğimiz **İnsanlık Komedi**sinin temel konularından biridir.

Ayrıca bu eserin **İnsanlık Komedi**sine "kişilerin dönüşü" yöntemiyle bağlandığı bile savunulabilir. Eğer Napolyon Bonoparte romanın kişilerinden biri olarak kabul edilirse **Çölde Bir Tutku**'nun da bütüne bir kişiyle bağlandığı rahatlıkla düşünülebilir. Yine bundan başka, asıl hikâyenin kahramanı Fransız askerinin çölde Paris'i hatırlaması da bu hikâyenin bütüne bağlanması açısından önemlidir. Paris'in **İnsanlık Komedi**sinde önemli bir yeri olduğunu düşünürsek, bu şehrin Balzac tarafından bir roman kahramanı gibi tasvir edildiğini göz önüne alırsak, buradaki hatırlamanın ilişkiler zincirinin halkasını oluşturan bir hatırlama olduğunu görürüz.

İnsanlık Komedisinde yeri zor belirlenen eserlerden biri olan **Çölde Bir Tutku** sonunda en az eserin bulunduğu bir bölümde, **Askeri Hayattan Sahneler**'de yer almıştır. **Çölde Bir Tutku** ile birlikte iki eserden oluşan **Askeri Hayattan Sahneler** şüphesiz ki eserle planlanmamıştır. Balzac bu bölümde 22 esere yer vermeyi düşünmüş, ancak gerçekleştirememiştir. Düşüncesini gerçekleştirememesinde zamansız ölümünün payı büyükse de, bu konuda yeterli bilgisinin olmamasının da rolünü unutmamak gerekir. Balzac "**Savaş ve Barış**'ın Tolstoï gibi askerî bir hayat yaşamamış, veya **Parne Manastırı**'nin Stendhal'ı gibi ordularla birlikte seyahat etmemiş, ya da **Waterloo**'nun yazarı Ercmann gibi seyahat notlarını büyük bir sabırla incelememiş, yaşlı askerlerle uzun uzun konuşmamıştır" (10).

Çölde Bir Tutku'nun **Askerî Hayattan Sahneler**'de yer almasının nedeni şüphesiz hikâyenin kahramanının bir asker olmasıdır. Ancak kahraman her ne kadar askerse de hikâyede anlatılanların askerî nitelikte olduğu pek söylenemez. İlk etapta **Askerî Hayattan Sahneler**'de yer alması da bu yüzdendir.

Bu hikâyede Mağriplilerin elinden kurtulan bir Fransız esirinin çölde bir panterle karşılaşması ve bu panterin ona aşırı bir şekilde bağlanması anlatılıyor. Daha çok ele alınan, askerî herhangi bir konu değil, Balzac'ın bütün eserlerinde önemle üzerinde durduğu ihtiras konusu ve insan-hay-

(9) Bk. Pierre Barbéris, *Le Monde de Balzac*, Paris, Arthaud, 1973, s. 457.

(10) Bk. Marcel Bouteron, *Études Balzaciennes*, Paris-Jouve 1954, s. 19 ve Anne-Marie Bijaoui-Baron, "La Bureaucratie et ses images", *L'Année balzacienne*, s. 92.

van benzerliğidir. **İnsanlık Komedi**sinde dağınık bir şekilde ele alınan insan-hayvan karşılaştırması bu hikâyede yoğunlaştırılmış ve her eserde karşımıza çıkan ihtiras konusu bir başka görünüşü altında ele alınmıştır.

Balzac'ın romanlarında karşılaştırmanın önemli bir yeri vardır. **İnsanlık Komedi**sine karşıtlıklar ve benzerliklerden oluşur. Bir şeyin karşıtı ile daha iyi anlaşılacağı prensibinden hareketle zıt şeyleri yan yana koyan Balzac, Swedenborg'un etkisinde kalarak her şeyin birbiriyle ilişki halinde olduğu prensibinden hareketle de benzetmelere önem vermiştir. Ona göre evren birbiriyle devamlı ilişki halinde olan bir nesnelere ve olaylar ağıdır (11). Bu nedenden dolayı ki onun eserlerinde, üsübunda benzetmelerin (12), özellikle de hayvan benzetmelerinin önemli bir yeri vardır. **İnsanlık Komedi**sinde insanlar genellikle hayvanlara benzetilerek tasvir edilmektedir. Yüz civarında roman ve hikâyeden oluşan bu büyük eser, "hayvanlarınkı kadar çeşitli olan insan türlerinden oluşmuş" "yeni bir zooloji" (13) kitabıdır. Gall gibi, Lavater gibi Balzac'ın belli insan tiplerini, belli hayvan tipleri ile açıklar (14). **Goriot Baba**'da Rastignac'ın Madame Vauquer'in pansiyonunda kalan 18 kişiyi pansiyonun mutfağında yemek yerken yemliklerinde yem yiyen hayvanlara benzetiş gibi, Balzac da romanlarının kişilerini hayvanlar alemine benzetir. **Massimila Doni**'deki dükkân, ağırırkları altında eğilen kulakları yüzünden köpeklerle bir tutulur. Balthazar Claës'in başı bir at başıdır. Goriot Baba'nın kızlarına olan aşırı bağlılığı köpeklerin sadakati ile açıklanır. Grandet Baba açgözlülüğü ile kaplana, hep alma karakteriyle de bir boğaya benzer. Vautrin'in açık sarı gözleri kaplanın gözleridir. Corentin kedi gözlüdür; Kont Hércuville aslan burunlu, kurt gözlü; Madame Vauquer saksıya gözlü, Madame Claës kartal burunludur. Mme de Rochefide'in boynu da kedigilleri düşündürür (15).

Balzac'ın eserlerinde insan, hareketleriyle olduğu kadar fiziki yapıyla da hep bir şeyler sembolize eder. "Onun vücudu her şeyden önce bir anlamlar kümesi olarak ortaya çıkar" (16). Bu sembollerle anlatımda, özellikle tasvirlerde, hayvanların ayrı bir yeri vardır. "İnsan-hayvan kar-

(11) Bk. Marc Eigeldinger, *La Philosophie de L'Art chez Balzac*, Genève, Pierre Cailler, 1957, s. 99.

(12) Burada "benzetme" kelimesini en geniş anlamı ile ele alıyoruz.

(13) Léon-François Hoffmann, "Les métaphores animales dans *Le Père Goriot*", *L'Année balzacienne*, 1963, s. 91.

(14) Fernand Baldensperger, *Orientations étrangères chez Honoré de Balzac*, Paris, Librairie ancienne Honoré Champion, 1927, s. 92.

(15) Bk. Aynı eser, s. 94-95.

(16) Tahsin Yücel, *Figures et Messages dans la Comédie humaine*, Paris, Mame, 1972, s. 17. Bk. Michel Thérien, "Métaphores animales et écriture balzacienne: le portrait et la description", *L'Année balzacienne*, 1979, s. 194.

şılaştırması **Töre İncelemeleri**'nin ahlakî ve politik bir masal kitabı gibi okunmasını sağlar" (17).

Balzac'ın kendisinin de belirttiği gibi "**İnsanlık Komedi**si ile ilgili ilk düşüncesi, insanlarla hayvanlar arasındaki bir karşılaştırmadan gelmiştir." Ona göre: "Bir tek hayvan vardır. Bütün canlı varlıklar için Tanrı bir tek ve aynı modelden yararlanmıştır. Hayvan, dış şeklini, daha doğrusunu söylemek gerekirse, şeklindeki farklılıkları, gelişmek için içinde bulunduğu ortamlardan alan bir kökendir. Hayvan türleri bu farklılıklardan meydana gelir (...) **Toplum doğaya benzemektedir.. Toplum, insanın davranışlarının yer aldığı ortamlara göre ondan, zoolojideki alt türler kadar farklı insanlar yapmıyor mu?** Bu bakımdan, hayvan türlerinin var oluşu gibi, toplumsal türler var olmuştur ve her zaman da var olacaktır." (18)

Gall ve Lavater'ın, Buffon, Cuvier ve Geoffroy Saint-Hilaire'nin, Saint-Martin ve Swedenborg'un, Rabelais'nin, La Fontaine'in, Henri Mounier'nin, romantik yazarların, daha birçok bilim adamı ve edebiyatçının etkisinde kalan Balzac'ın Esop'dan bu yana devam eden bir geleneği devam ettirdiğini ve eserlerinin asıl konusu olan insanı daha iyi tanıtabilmek için sık sık hayvanlara başvurduğunu görürüz. Pierre Abraham'ın tespitlerine göre Balzac **İnsanlık Komedi**si'nde 153 çeşit hayvana yer vermektedir (19). Onun bu kadar hayvan türüne eserlerinde yer vermesi, hayvanlar alemine verdiği önemin bir göstergesidir. Şüphesiz ki Balzac, Fernand Baldensperger'in de belirttiği gibi, **İnsanlık Komedi**si'ni bir hayvanat bahçesine çevirecek kadar ileri gitmez, bununla beraber bize "eksiksiz bir hayvanat bahçesinin mükemmel bir kataloğunu" (20) verir.

İnsanlık Komedisi'nde doğa, insan ve hayvan bir bütündür. Balzac yalnız insan-hayvan ilişkisini değil, hayvan-doğa ilişkisini de mükemmel bir şekilde gözler önüne sererek, evrende canlı-cansız her şeyin devamlı ilişki halinde olduğunu göstermeye çalışır. Birkaç basit örnek vermek gerekirse, **Köylüler**'de Aigues'ler parkını balığa, bu parktaki ağaçların gövdesini de boğa yılanlarına benzetir. **Modeste Mignon** ve **Albert Savarus**'da ağaçlar kuş tüylerini andırır (21).

İnsanlık Komedisi'nde yalnız insanlar hayvanlara benzemezler, hayvanlar da insanlara benzerler. Balzac'ın eserlerinde hayvanlar insanları

(17) Michel Thérien, aynı makale, s. 13.

(18) **İnsanlık Komedi**si'nin Önsözü. Alıntı: Cemil Göker, **Fransa'da Edebiyat Akımları**, Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1982, s. 51.

(19) Bk. Pierre Abraham, **Recherches sur la création intellectuelle, Créatures chez Balzac**, üçüncü baskı, Paris, Gallimard, 1931, ss. 248-249.

(20) Fernand Baldensperger, **Adı geçen eser**, s. 92.

(21) Bk. Michel Thérien, **Adı geçen makale**, s. 207.

sembolize ettiklerinden değil, **İnsanlık Komedi**si'nin kişileri arasında bir kişi olarak yer aldıklarından önemlidirler (22). Bu konuda **Çölde Bir Tutku** en güzel örneklerden biridir. Yazımızın sonunda çevirisinin tamamını vereceğimiz bu kısa hikâyede, Mısır'da Mağriplilerin eline esir düşen bir Fransız askerinin, Mağriplilerin uyumasından yararlanarak kaçıışı, çölde atının ölmesi üzerine geceyi bir mağarada geçirirken bir panterle karşılaşması, Fransızın atıyla karnını doyuran panterin Fransızla saldırmayıp ona bağlanması ve peşini bırakmayı, Fransızı düştüğü girdaptan kurtarışı, Fransızla oynarken Fransızın kalçasından ısırınca Fransız tarafından öldürülüşü "hikâye içinde hikâye" tekniğiyle anlatılmaktadır. Her ne kadar görünüşte hikâyenin kahramanı Fransız askerse de, asıl kahraman panterdir ve asıl konu da panterin tutkusu, ihtirasıdır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Pierre Abraham'ın listesine göre **İnsanlık Komedi**si'nde 153 çeşit hayvan sergilenmiştir (23). Bu hayvan türlerinin çoğunluğunu 53 türle etoburlar teşkil eder, bunun da nedeni Balzac'ın eserlerinin en önemli konusu "ihtiras"ı etoburların sembolize etmesindedir.

İnsanlık Komedisi'nin tek panteri olan **Çölde Bir Tutku**'nun panteri bu 53 etoburdan biridir. Panter Balzac'ın eserlerinde karşımıza bir kez, yalnız **Çölde Bir Tutku**'da çıkmakta, ancak adını sık sık duyduğumuz diğer hayvanlardan çok daha önemli bir rol oynamaktadır. Bu hayvan **İnsanlık Komedi**si'nde başrol oynayan tek hayvandır.

Balzac onun vasıtasıyla bir yandan "ihtiras" konusunu ele alırken, diğer yandan da insan-hayvan ilişkisini sergilemeye çalışır. Panterin Fransız askerine olan tutkusu bir insanın bir insana tutkusundan başka bir şey değildir (24). Panter, "isteklerinde aşırı, korkunç ve kıskanç bir aşık" olan (25) Fransızın metresi Mignonne'u, dolayısıyla de ona benzeyen kadınları hatırlatmaktadır. Bir panter-kadın olan **Çölde Bir Tutku**'nun panteri kadın-panterleri temsil etmektedir.

Çölde Bir Tutku'daki hayvan-insan karşılaştırması, **İnsanlık Komedi**si'ndeki hayvan-insan karşılaştırmasının en güzel örneğidir. Balzac panteri bir insan tasvir eder gibi tasvir eder. "Cübbesi imparatorları gibi görkemli" olan panter bir yandan imparatorlara benzer, diğer yandan

(22) Léon-François Hoffmann, "Mignonne et Paquita", **L'Année balzacienne**, 1964, s. 181-182.

(23) Léon-François Hoffmann'a göre bu liste eksiktir. Bk. "Les Métaphores animales dans **Le Père Goriot**", **L'Année balzacienne**, 1963, s. 95.

(24) Bk. Léon-François Hoffmann, "Mignonne et Paquita"; Pierre Citron, "Le rêve asiatique de Balzac", **L'Année balzacienne**, 1968, s. 311.

(25) Michel Thérien, **Adı geçen makale**, s. 207.

"cilve dolu hareketleri" ile de bir kadını andırır. Panter Fransızın yanına geldiğinde Fransız: "Dünyanın en güzel kadını okşarcasına tatlı ve aşk dolu hareketlerle elini panterin başından kuyruğuna kadar bütün vücudu üzerinde... tahrik edercesine" dolaştırır. O "azametli fahişe"den başka bir şey değildir; aynı zamanda "çölün sultanı"dır. "Fransız ticari bir ihtiyatla" inceler. Panterin yüzü ile, "iki yüzlü bir kadının fizyonomisi" arasında "açıkça belirlenemiyen bir benzerlik" vardır. Bu yalnız kraliçenin yüzündeki neşe, "sarhoş Neron'un yüzündeki neşe"dir. Fransız askeri onu bıçakla öldürmeyi düşündüğünde, kendisini bıçakla tehdit eden metresi "Mignonne" aklına gelir ve ona "Mignonne" adını verir. Artık panter onun "küçük sarışını"dır ve kendini de çölde yalnız hissetmemektedir. Çölde "sanki bir insan varmış" gibidir. Bir müddet sonra Fransız onunla konuşmaya bile başlamış, ona "hanımefendi" diye hitap etmiştir. Bu dışı panter bir kadın gibi kıskançtır. Asker bir kuşun süzülüşünü seyrederken, panter onu tehdit edercesine gürler; sanki "Virginie'nin ruhu bu vücuda girmiştir." Fransız asker "bir kadın kadar güzel" olan panteri öldürdüğünde "sanki bir insan öldürmüş" gibidir.

Balzac panterin tüylerinden bahsederken bile "tüy" (pelage) kelimesinin yerine "robe" kelimesini kullanmaktadır. "Robe" kelimesi her ne kadar "hayvanın tüyü" anlamına gelirse de, burada "kadın elbisesi"nden başka bir şeyi ifade etmemektedir (26). Bu elbisenin üzerindeki halkalar da panterin zığnetidir.

Gördüğümüz gibi Çölde Bir Tutku'da panter bir insan gibi görülmekte, bir insan gibi tasvir edilmektedir. Hatta öyle ki, bu hikâyeyi daha önce hiç okumamış biri hikâyenin rastgele bir sayfasını açıp okuduğunda, bir panterin değil de bir kadının tasvir edildiğini sanır. Gerçekten de bu panter, "sanki bir insandır."

Şüphesiz ki hayvan insana benzerse, insan da hayvana benzeyecektir. Balzac bunun da en güzel örneğini **Altın Gözlü Kız** romanı ile verir. Bu roman sanki **Çölde Bir Tutku**'nun tersine çevrilmiş şeklindedir. Léon-François Hoffmann'ın da belirttiği gibi (27), **Altın Gözlü Kız**'ın kadın kahramanı Paquita hayvanla karşılaştırılmakta ve ilginç bir şekilde **Çölde Bir Tutku**'daki pantere benzemektedir. Paquita Valdès'in kaplanınkine benzeyen sarı gözleri, kediye benzemesi, "sıçrayan bir hayvan" olarak tasviri bize Mignonne'u hatırlatmaktadır. Paquita da aynı şekilde Mignonne gibi doğa kurallarına aykırı, normal olmayan bir tutkuya kapılmıştır. Paquita, yani Altın Gözlü Kız, De Marsay'ın kız kardeşi ile sapık ilişkilere girmiş, panter ise kendi türünden olmayan birine, bir insana sevgi duymuştur.

(26) Bk. Léon-François Hoffmann, "Mignonne et Paquita", s. 183.

(27) Bk. Aynı makale, ss. 181-186.

Her iki tutkunun sonu ölümle bitmiştir ve her iki ölüm şekli de aynıdır, yani Paquita da, Mignonne da bağlandıkları kişiler tarafından bıçaklanarak öldürülmüşlerdir. Panter ölmeden önce Fransız askeri kalçasından, Paquita da boğuşurken De Marsay'ın kız kardeşini birçok yerinden ısırmıştır. Fransızın panteri hayata döndürmek isteği gibi, Henri de Marsay'ın kız kardeşi Mme de San-Réal da Paquita'yı hayata döndürmek istemiştir. Görüldüğü gibi hayvan nitelikleriyle tasvir edilen bir insan ve insan nitelikleriyle tasvir edilen bir hayvanın hikâyeleri şaşılacak bir şekilde birbirine benzemektedir. Bu benzerlik şüphesiz basit bir konu tekrarı değildir. Böyle bir tekrarla Balzac insan-hayvan benzerliği, dolayısıyla her şeyin birbiriyle ilişki halinde olduğu konusundaki düşüncelerini vurgulamak istemiştir. Böyle ilginç bir tekrarlama ile de **İnsanlık Komedi**'nin bütünlüğünü sağlamlaştırmıştır.

Karşılaştırmanın çok önemli olduğu **İnsanlık Komedi**'nde hayvanlarla ilgili karşılaştırma yalnızca insan-hayvan veya hayvan-insan karşılaştırması değildir; insanın insanla karşılaştırıldığı gibi hayvan da bir başka hayvanla karşılaştırılmaktadır. **Çölde Bir Tutku**'da kadın kahraman rolünü oynayan panter, "altı sayfa içerisinde bir aslana, bir kediyeye, bir serçeye, bir köpeğe benzetilir" (28). "Aynı şeyin birbirinden farklı türde birçok benzetmelerle" tasviri (29), Balzac'ın sık sık başvurduğu bir yöntemdir. "Swedenborg'culuk benim inancımdır" (30) diyen Balzac'ın asıl amacı, bir yandan anlatmak istediğini değişik açılardan sergileyerek daha iyi sergilemek, diğer yandan tasvir ettiği şeyin mümkün olduğunca çok benzerini göstererek içinde bulunduğumuz dünyanın bir ilişkiler dünyası olduğuna bizi inandırmaktır. **Çölde Bir Tutku**'da panterin hem Fransızın metresi Mignonne'a, hem de aslana, kediyeye, serçeye ve köpeğe benzetilmesinin başka bir amacı yoktur.

Çölde Bir Tutku'da ele alınan asıl konu normal olmayan, aşırılığa kaçan ve doğa kurallarına aykırı bir tutkudur. Balzac bu kısa hikâyeye ile "İhtiras komedi"nden bir sahne daha sergilemek, bir örnek daha vermek istemiştir.

İhtiras belki de **İnsanlık Komedi**'nin en önemli konusudur. Bu konu değişik biçimlerde Balzac'ın hemen hemen her eserinde karşımıza çıkar. Bu büyük romancı için toplum sanki bir ihtiraslılar ordusudur. Ona göre ihtiras öldürücüdür, ancak ihtirasın öldürdüğü kadar ihtirassızlık

(28) Lucienne Frappier-Mazur, *L'Expression métaphorique dans la Comédie humaine, Domaine social et physiologique*, Paris, Librairie Klincksieck, 1976, s. 31.

(29) Bk. J. L. Tritter, *Le Langage philosophique dans les Oeuvres de Balzac*, Nizet, 1976, s. 216.

(30) Bk. Lucienne Frappier-Mazur, *Adı geçen eser*, s. 237.

da öldürür (31). İhtirasız bir toplum düşünmek imkânsızdır. "İhtirasları öldürmek, toplumu öldürmektir" (32); bütün **İnsanlık Komedi**si bu cümlelerin açıklanması ve bu düşüncenin sergilenmesidir (33). İhtirası hem "tuzak", hem de "alın yazısı" (34), bir başka şekilde söylemek gerekirse, kaçınılmaz ve gerekli bir felaket olarak gören Balzac, "ihtirasların ve ihtiraslıların romancısı" (35), **İnsanlık Komedi**si de ihtiraslar dramıdır. İhtiras Balzac'ın eserinin ve sanatının özüdür (36). Kendisini ihtiras tasvirçileri arasında göstermekten çekinmeyen Balzac'a göre "sanat eserine yalnızca ihtiras hayat verebilir" (37).

Balzac'ın eserlerinde hep insanların açgözlülüğü, aşırı istekleri, doymazlığı, yani ihtirası dile getirilir. İster sevgi olsun, ister para olsun, ister başka bir şey, hep bu doymazlığın, aşırı isteğin, devamlı yetinmezliğin ifadesidir dile getirilen. Balzac'ın kişileri arzularına ulaşabilmek için her şeyi göze alırlar, "oyunu, tehlikeyi, olayı severler", "Sivirmeyi, yükselmeyi, zengin olmayı... hayal ederler. Durumlarını tehlikeye atmaktan çekinmezler (...) 'amaçlarına ulaşmak, her ne pahasına olursa olsun amaçlarına ulaşmak', kendilerini daha çok göstermek, kendilerini kabul ettirmek, hükmetmek isterler" (38). "Gerçekten de, romanın bir kişinin, ikinci derecede bile olsa, sahip olduğu şey ile yetindiği son derece nadirdir" (39). **İnsanlık Komedi**si'nin ihtiraslı kişilerinden biri olan ve Balzac'ın da sözcülüğünü yapan Vautrin bu konuda şöyle der: "Bu insanlar, bir fikre saplanırlar ve bu fikirlerinden asla vazgeçmezler. Belli bir çeşmenin çoğu zaman bulanık olan belli bir suyundan başka bir şey istemezler; bu sudan içebilmek için karılarını, çocuklarını satarlar; ruhlarını şeytana satarlar..." (40).

Ancak Balzac'ın eserlerinde bu tutkuların sonu pek iyi bitmez. Tutku insanı yüceltir, yükseklere çıkarır, ama sonunda onu çıkardığı yerden

(31) Bk. Pierre Barbéris, **Le Monde de Balzac**, s. 475.

(32) **La Maison Nucingen**, alıntı: Pierre Barbéris, **Aynı eser**, s. 477.

(33) Pierre Barbéris, **Aynı eser**, s. 477.

(34) Pierre Barbéris, **Balzac, une mythologie réaliste**, Larousse, 1971, s. 134.

(35) Bk. **Aynı eser**, s. 128.

(36) Bk. Ernest-Robert Curtius, **Balzac**. Fransızcası: Henri Jourdan, Paris, Grasset, 1933, s. 95.

(37) Pierre Barrière, **Honoré de Balzac et la tradition littéraire classique** (Doktora tezi: Paris Edebiyat Fakültesi), Hachette, 1928, s. 107.

(38) André Allemand, **Honoré de Balzac, Création et Passion**, Paris, Plon, 1965, s. 142.

(39) **Aynı eser**, s. 143.

(40) Balzac, **Le Père Goriot**, Garnier, 1961, s. 58. Bk. André Allemand, **Aynı eser**, s. 148.

boşluğa bırakır (41). Tutkuların en yücesi bilim tutkusudur, ancak bilim tutkusunun da sonu diğer tutkularından farksızdır. Balzac'ın bütün araştırmacıları, mucitleri ihtirasları içinde kaybolurlar, başarısızlığa uğurlar (42).

Daha çok tutku konusunun ele alındığı **Çölde Bir Tutku**'da da Balzac, diğer eserlerinde savunduğu düşüncesini bir başka bakış açısından tekrar etmekten başka bir şey yapmıyor. Panterin Fransız askerine olan tutkusu da, "bütün büyük tutkuların sonu nasıl biterse" "aynı şekilde, bir yanlış anlaşılma ile" sona eriyor, panteri ölüme götürüyor, yani panterin aşırı tutkusu, aşırı isteği onun sonu oluyor.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, **Çölde Bir Tutku** ile **Altın Gözlü Kız** arasında şaşırtıcı benzerlikler vardır. Ancak bu benzerlik daha çok Mignonette ve Paquita arasındadır. **Çölde Bir Tutku**'yu **Sarrasine** (43) ile karşılaştırsak, bu hikâyenin **Sarrasine**'e olan benzerliğinin çok daha büyük boyutlarda olduğu görülür. Öyle ki, **Çölde Bir Tutku** ile **Sarrasine** yan yana konulduğunda, iki hikâyenin de aynı anda, aynı düşünce ve amaçla yazıldığı izlemine kapılmamak mümkün değildir. İki eserin de 1830'da yazılmış olması böyle bir düşünceyi daha da kuvvetlendirir (44). Sanki bu hikâyeler aynı kalıptan çıkarılıp değişik renklere boyanmışlardır.

Proust'un romanı **A la Recherche du Temps perdu**'de anlatılan şeylerin kaynağını şu veya bu şekilde okuyucu her zaman öğrenir. Anlatıcı herhangi bir şey anlatıyorsa, anlattığı şeyi ne zaman, nasıl, kimden duyduğunu mutlaka belirtecektir. Aynı şekilde **İnsanlık Komedi**si'nde de "anlatılan hikâyelerin kaynağı genellikle bellidir." Bu hikâyeler, anlatıcıya gerçek veya hayali bir kişi tarafından anlatılmıştır, ya da bazı kişilerin kendi aralarında birbirlerine anlattıkları hikâyelerdir (45). **Çölde Bir Tutku**'da hikâye anlatıcıya bir asker tarafından anlatılmıştır, o halde bu hikâyeyi birinci gruba dahil edebiliriz. **Sarrasine**'de ise anlatıcının hikâyeyi nasıl, nerede öğrendiği açık bir şekilde belli değilse de anlatıcının, hikâyenin kahramnı Zambinella'nın çevresindeki kişilerle olan ilişkisinden hikâyeyi nasıl öğrendiği anlaşılmaktadır. Şu veya bu şekilde, her iki hikâyeye de Léo Mazet'in "hikâyeye içinde hikâyeye" (46) dediği, veya Roland Barthes'in

(41) André Allemand, **Aynı eser**, s. 146.

(42) Ernst-Robert Curtius, **Adı geçen eser**, s. 117.

(43) Bu hikâyeye ile ilgili olarak daha fazla bilgi için bk. Muharrem Şen, "Sarrasine", **Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi**, sayı: 3, Konya, 1986, ss. 125-136.

(44) **Altın Gözlü Kız** 1834'de yazılmıştır.

(45) Léo Mazet, "Récit (s) dans le récit: L'Echange du récit chez Balzac", **L'Année balzacienne**, 1976, s. 130.

(46) Bk. Aynı makale, s. 129.

“sözleşme hikâyesi” (47) diye adlandırdığı hikâyelerdendir. Bir başka şekilde söylemek gerekirse, her iki hikâye de bize birer çerçeve içerisinde sunulmuştur.

Sarrasine bir balo sahnesi ile başlar. Anlatıcı ve bayan arkadaşı bu balonun davetlilerindedir. Korkunç derecede çirkin olan yaşlı bir adam tüm dikkatleri üzerine çeker. Anlatıcının arkadaşı bu yaşlı adamdan tiksiner, korkarak anlatıcıyı salonun dışına sürükler, ama bir yandan da onun kim olduğunu merak eder. Hikâyenin anlatılması için zemin -veya tablonun yerleştirilmesi için çerçeve - hazırlanmıştır. Anlatıcı arkadaşına bir teklifte bulunur : kendisini evine kabul ederse, onun dizleri dibinde bu korkunç adamın sırrını anlatacaktır. Teklif kabul edilir, adını bilmediğimiz anlatıcı bir gün sonra hikâyeyi arkadaşının dizleri dibinde anlatmaya başlar.

Görüldüğü gibi **Sarrasine**'de asıl hikâyeyi anlatan bir anlatıcı, bir de dinleyici vardır. Ayrıca hikâyenin anlatılmasını sağlayacak bir merak uyandırıcı kişi veya olay bulunmaktadır. **Çölde Bir Tutku**'da da durum pek farklı değildir. Asıl hikâye bize **Sarrasine**'dekine benzer bir çerçeve içerisinde sunulur. Aynı şekilde, karşımıza ilk olarak adını bilmediğimiz anlatıcı ile bayan arkadaşı çıkar. Yine aynı şekilde dinleyici rolünü üstlenecek kişinin merakını uyandıracak bir olay meydana gelir. Bu defa merak konusu bir hayvanat bahçesindeki vahşi hayvanlarla eğiticisinin arasındaki yakın ilişkidir. Anlatıcının arkadaşı, vahşi hayvanlarla eğiticisinin senli benli olduğunu gördükten sonra, dehşete kapılır ve hayvanların bulunduğu yeri aynı **Sarrasine**'de olduğu gibi korku içinde, dehşet içinde terkeder. Bunun üzerine insan-hayvan ilişkisi konusundaki bir olay merak konusu olur ve anlatıcı bayan arkadaşına, **Sarrasine**'de söz konusu olan aynı çıkar karşılığında ve aynı büyütme teknikleriyle, Fransız askeri ve panterin hikâyesini anlatır. Yalnız **Çölde Bir Tutku**'da anlatıcı hikâyeyi sözlü olarak anlatmaz, yazarak arkadaşının evine götürür.

Her iki eserde de, hikâyenin anlatıldığı ve geçtiği yerler, asıl hikâyenin kahramanları, ele alınan konular arasında kayda değer benzerlikler bulunmaktadır. Gerek **Sarrasine**'de, gerekse **Çölde Bir Tutku**'da asıl hikâyenin anlatıldığı yer Paris'dir, anlatılan hikâyeye ise Fransa sınırları dışında meydana gelmiştir. Her iki erkek kahraman da Fransızdır ve meslekleri gereği Fransa dışında bulunmaktadırlar : **Sarrasine**'in erkek kahramanı bir heykeltraştır ve mesleğinde ilerlemek amacıyla İtalya'ya gitmiştir. **Çölde Bir Tutku**'da ise erkek kahraman Napolyon'un ordusunda bir askerdir ve bu nedenle Mısır'da bulunmaktadır. Her iki hikâyede de kadın rolünde karşımıza çıkanlar kadın değillerdir. **Sarrasine**'de kadın rolünü oy-

(47) Roland Barthes, S / Z, Paris, Seuil, 1970, s. 95.

nayan Zambinella, sahnede kadın kıyafetiyle şarkı söyleyen bir erkektir. **Çölde Bir Tutku**'da ise bu rolü bir panter oynamaktadır.

Bu hikâyelerde ele alınan konular da aynıdır ve aynı şekilde işlenmiştir. **Sarrasine**'de hikâyenin erkek oyuncusu Roma'da bir akşam tiyatrodaki kadın kılığında Zambinella adıyla şarkı söyleyen bir erkeğe kadın sanarak aşık olacak, Zambinella'nın kendisinden kaçmasına rağmen peşini bırakmayacak ve aşırı tutkusu yüzünden ölecektir. **Çölde Bir Tutku**'da, Mısır çöllerinde bir Fransız asker Mağripililerden kaçarken bir pantere rastlayacak, ancak panter ona saldıracağına aşırı bir şekilde bağlanacaktır. Fransızın panterden kurtulma çabalarına rağmen panter Fransızın peşini bir türlü bırakmayacak, hatta onu uçan kuşlardan bile kısıkanacaktır. Sonunda da **Sarrasine**'in aşırı tutkusu yüzünden ölüme gidişi gibi, bir kadını sembolize eden panter de bu aşırı tutkusu yüzünden ölüme gidecektir. Yalnız **Sarrasine**'de tutkunun kurbanı erkek kahramandır, **Çölde Bir Tutku**'da ise kadın rolünü oynayan panterdir. Bu da aynı konunun değişik bir açıdan ele alındığının göstergesinden başka bir şey değildir.

Sonuç olarak, **Çölde Bir Tutku**, **Sarrasine** ve **Altın Gözlü Kız** arasındaki bu benzerlikler **İnsanlık Komedi**'ndeki eserlerin birbirlerine nasıl sıkı bir şekilde bağlı olduğunu, Balzac'ın bütün eserlerinin bir ilişkiler sistemi üzerine kurulduğunu ve **İnsanlık Komedi**'nin yüze yakın bölümü olan tek bir eser olduğunu açık bir şekilde göstermektedir.

Gerçekten de Balzac, tek bir romanı, tek bir eseriyle değerlendirildiğinde, geleneksel romanın, klasik romanın temsilcisinden başka biri değildir. Ancak bütün eserleri tek bir eser olarak ele alınıp değerlendirilirse, bu romancı, 20. yüzyılın büyük romancısı, **A la Recherche du Temps Perdu**'nün yazarı Proust ile boy ölçüşebilecek bir romancıdır.

BİBLİYOGRAFYA

- ABRAHAM (Pierre), *Recherche sur la création intellectuelle, Créatures chez Balzac*, üçüncü baskı, Paris, Gallimard, 1931.
- ALLEMAND (André), *Honoré de Balzac, Créations et Passions*, Paris, Plon, 1965.
- BALDENSBERGER (Fernand), *Orientations étrangères chez Honoré de Balzac*, Paris, Librairie ancienne Honoré Champion, 1927.
- BARBERIS (Pierre), *Balzac, une mythologie réaliste*, Paris, Larousse, 1971. *Le Monde de Balzac*, Paris, Arthaud, 1973.
- BARTES (Roland), S / Z, Paris, Seuil, 1970.

- BARRIÈRE (Pierre), *Honoré de Balzac et la tradition littéraire classique*, Doktora tezi : Paris Edebiyat Fakültesi, Paris, Hachette, 1928.
- BIJAOUİ - BARON (Anne-Marie), "La Bureaucratie et ses images", *L'Année Balzacienne* 1977, ss. 91-110.
- BOUTERON (Marcel), *Études balzaciennes*, Paris, Jouve, 1954.
- CURTIUS (Ernest-Robert), *Balzac*, Alıncadan Fransızcaya çeviren : Henri Jourdan, Paris, Grasset, 1933.
- EIGELDINGER (Marc), *La Philosophie de l'art chez Balzac*, Genève, Pierre Cailler, 1957.
- GENDZIER (Stephen J.), "L'Interprétation de la figure humaine chez Diderot et chez Balzac", *L'Année balzacienne*, 1962, ss. 181-193.
- GÖKER (Cemil), *Fransa'da Edebiyat Akımları*, Ankara : Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1982.
- HOFFMANN (Léon-François), "Les métaphores animales dans *Le Père Goriot*", *L'Année balzacienne*, 1963, ss. 91-105.
- HOFMANN (Léon-François), "Mignonne et Paquita", *L'Année balzacienne*, 1964, ss. 181-186.
- LOTTE (Fernand), "Le retour des personnages dans *La Comédie humaine*", *L'Année balzacienne*, 1961, ss. 227-281.
- MAZET (Léo), "Récit (s) dans le récit : l'échange du récit chez Balzac", *L'Année balzacienne*, 1976, ss. 129-161.
- FRAPPIER - MAZUR (Lucienne), *L'Expression métaphorique dans la "Comédie humaine"*, Paris, Klincksieck, 1976.
- SURVILLE (Laure), *Balzac, sa vie et ses oeuvres*, Paris, Calman -Lévy, t. XXIV, 1878.
- ŞEN (Muharrem), "Sarrasine", *Selçuk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 1986, ss. 125-136.
- THERIEN (Michel), "Métaphores animales et écriture balzacienne : le portrait et la description", *L'Année balzacienne*, 1979, ss. 193-208.
- YÜCEL (Tahsin), *Figures et Messages dans la Comédie humaine*, Paris, Mame, 1972.

Ek

ÇÖLDE BİR TUTKU(*)

Honoré de BALZAC

Çeviren : Doç. Dr. Muharrem ŞEN

Monsieur Martin'in vahşi hayvanlarını sergilediği yerden çıkarken : "Dehşet verici bir gösteri!" diye haykırdı.

Bu kadının böyle afiş üslubu ile konuşması, sırtlanıyla çalışan yürekli spekülâtörü seyretmiş olmasından ileri geliyordu.

— Hayvanlarını, diye devam etti, böyle sevgilerinden emin olunacak bir şekilde nasıl eğitmiş olabilir...

Sözünü keserek :

— Size olamaz gibi görünen bu olay, dedim, aslında tabii bir şey...

Dudaklarında bir inanmazlık gülümsemesi belirdi ve :

— Oh! diye haykırdı.

Ona :

— Hayvanların tutkudan tamamen yoksun olduklarını mı düşünüyorsunuz? diye sordum. Şunu bilin ki, bu hayvanlara uygarlığımızdan kaynaklanan bütün kusurları öğretebiliriz.

Bana şaşkın şaşkın baktı.

— Fakat, diye devam ettim, Monsieur Martin'i ilk defa gördüğümde itiraf ederim ki, şaşkınlıktan ben de sizin gibi feryat ettim. O sırada buraya benimle birlikte giren sağ bacağını kaybetmiş eski bir askerin yanında bulunuyordum. Bu adam benim dikkatimi çekmişti. Yüzünde Napolyon'un yaptığı savaşların izlerini taşıyan o gözü pek tiplerden biriydi. Bu yaşlı asker özellikle, her zaman takdir ettiğim o açık yürekliliğe ve neşeli görünümüne sahipti. Şüphesiz o, hiçbir şeyin şaşırtmadığı, ölmek üzere

(*) Une Passion dans le désert.

olan arkadaşının son yüz hareketlerinde gülecek bir şeyler bulan, onu neşe içerisinde toprağa veren veya elbiselerini neşeyle cıkararak, topçulara etkili bir şekilde emir veren, sözün kısası, kısa konuşan ve şeytanla bile dostluk kurabilen askerlerden biriydi. Vahşi hayvanların sahibi kafesten çıktığında, yanındaki asker ona dikkatle baktıktan sonra, üstün kişiler kendilerini ahmaklardan ayırmak için nasıl anlamlı bir şekilde dudak bükülürse, o da alaylı ve küçümseyen bir tarzda dudaklarını büktü. Hatta, Monsieur Martin'in cesareti karşısında bağırdığım zaman gülümsedi ve her şeyi bilen bir eda ile başını sallayarak: "Bilinen şey!..." dedi. "Nasıl bilinen şey! diye cevap verdim. Eğer bu sırrı bana açıklamak lütfunda bulursanız, size minnettar olurum." Kısa bir tanışmadan sonra, akşam yemeğini yemek üzere karşımıza çıkan ilk lokantaya girdik. Tatlıyla gelen bir şişe şampanya bu garip askere anılarının hepsini anlattı. Başından geçenleri bana anlattığında, "Bilinen şey!" diye haykırmakta haklı olduğunu gördüm.

Arkadaşım evine döndüğünde bana o kadar cilve yaptı, o kadar vaatlerde bulundu ki, askerin hikâyesini ona yazarak vermeye razı oldum. Bir gün sonra "Mısır'daki Fransızlar" diye adlandırabileceğimiz destanın bu bölümü elindeydi.

General Desaix'in Yukarı-Mısır'a yaptığı sefer sırasında, Mağriplilerin eline esir düşen Provence'lı bir asker, Nil Şelaleri'nin ötesindeki çöllere götürüldü. Emniyetleri için Fransız ordusuyla aralarında yeterli bir mesafe oluşturmak isteyen Mağripliler zorlu bir yürüyüş yaptılar ve yürüyüşlerine ancak geceleyin ara verdiler. Palmiyelerin gizlediği bir kuyunun etrafında kamp kurdular. Bu ağaçların yanına önceden biraz erzak saklamışlardı. Tutsaklarının kaçmayı düşüneneğine ihtimal vermedikleri için yalnızca ellerini bağlamakla yetindiler ve birkaç hurma yiyip atlarına arpa verdikten sonra da derin bir uykuya daldılar. Gözüpek Provence'lı düşmanlarının kendisini gözetleyecek durumda olmadıklarını görünce, dişlerinden yararlanarak bir pala edindi, sonra da dizlerinin yardımıyla ağzını sabit hale getirip ellerini kullanmasına engel olan ipleri kesti ve kurtuldu. Hemen bir karabına tüfeği ile bir hançer buldu. Kuru hurmalardan bir erzak, küçük bir torba arpa, barut ve kurşun temin etti. Bir pala kuşanıp ata binerek Fransız ordusunun bulunduğunu tahmin ettiği yöne doğru hızla uzaklaştı. Hemen bir ordugah bulmak isteyen Fransız, zaten yorgun olan atı o kadar sıkıştırdı ki, böğürleri parçalanmış zavallı hayvancağız onu çölün ortasında bırakarak öldü.

Kaçan bir kürek mahkûmunun yürekliği ile kumların üzerinde bir müddet yürüdüktan sonra durmak zorunda kaldı. Gün batmak üzereydi. Doğu'da geceleri gökyüzü güzel olurdu, ama o yoluna devam edecek gü-

cü kendinde bulamadı. Tanrı'ya şükür ki yapraklarını çok uzaktan farketmişti ve kalbini çok güzel umutlarla dolduran birkaç palmiyenin bulunduğu tepeye varabilmişti. O kadar çok yorulmuştu ki, rastgele eğri büğrü yontularak kamp yatağı şekli verilmiş olan granit bir taşın üzerine yattı ve kendini korumak için hiçbir önlem almaksızın uykuya daldı. Her şeyi oluru bırakmıştı. Böyle bir maceraya atılmaması gerektiğini bile düşünmeye başlamıştı. Mağriplilerden kaçıp çaresizliğin içine düştüğünden beri, onların göçebe hayatını aramaya başlamış ve onlardan ayrıldığı için daha şimdiden pişman olmuştu. Granitin üzerine dikey olarak inen acımasız ışınlarıyla dayanılmaz bir sıcaklık meydana getiren güneş onu uyardırdı. Provence'lı düşüncesizce palmiyelerin yeşil, görkemli tepelerinin oluşturduğu gölgenin aksi istikametine yatmıştı... Bu yalnız ağaçlara baktı ve ürperdi! Ona, Sarrasin sütunlarını Arles Katedrali'nden ayıran zarif ve uzun yapraklarla süslü sütunları hatırlattılar. Fakat palmiyeleri sayıp şöyle etrafına bir göz atınca çok büyük bir ümitsizliğe kapıldı. Gördüğü şey uçsuz bucaksız bir alandı. Çölün siyaha çalan kumları her yöne doğru göz alabilirdi ve kuvvetli bir ışıktaki parlayan çelik bir kılıç gibi parlıyordu. Bu bir buz denizi miydi, yoksa ayna gibi dümdüz göller mi, bilmiyordu. Kum dalgalarının taşıdığı yakıcı bir buhar bu hareketli zemin üzerinde dönerek yükseliyordu. Gökyüzünün Doğu'ya özgü bir parıltısı vardı. Bulutsuz, tertemizdi; bu da insanı umutsuzluğa düşürmekteydi, çünkü gökyüzü bu şekilde pırl pırl olunca serinlik umudu tamamiyle ortadan kalkıyordu. Gökyüzü ve yeryüzü yanıyordu sanki. Sessizlik korkunç vahşetiyle ürktüyor, sonsuzluk, sınırsızlık insana büyük bir sıkıntı veriyordu. Gökyüzünde tek bir bulut, havada en küçük bir esinti, küçük dalgalar halinde hareket eden kumlarda bir tek kıpırtı yoktu. Hava güzelken denizde olduğu gibi ufuk, bir kılıcın keskin tarafı kadar ince bir ışık çizgisiyle bitiyordu. Provence'lı, palmiyelerden birinin gövdesine sanki bir arkadaşına sarılıymış gibi sarıldı; sonra, ağacın granitin üzerine düşen ince, uzun ve dik gölgesinde oturup ağladı ve gözlerinin önündeki korkunç sahneyi derin bir üzüntüyle seyrederek orada öylece kaldı. Bir ara yalnızlığa meydan okurmuşçasına bağırdı. Zayıf sesi tepenin önündeki boşlukta kaybolup gitmiş, hiç yankı uyandırmamıştı. Yankı onun kalbindeydi. Provence'lı yirmiiki yaşındaydı, tüfeğini çiteşe hazır vaziyete getirdi. Kurtarıcı silahını yere koyarken de kendi kendine:

— Ne olur ne olmaz, her zaman gerekebilir! dedi.

Asker sırayla, bir siyahımsı boşluğa, bir mavi gökyüzüne bakarak Fransa'yı düşünüyordu. Büyük bir zevkle Paris'in derelerini hayal ediyor, geçtiği şehirleri, arkadaşlarının yüzlerini ve hayatının en küçük ayrıntılarını gözlerinin önünde canlandırıyor. Nihayet kısa bir müddet sonra o güneğe özgü hayal gücü sayesinde, çölde uzanan kum örtüsünün üzerin-

başının önüne uzatmış, başını da bu pençelerin üzerine koymuştu. Gümüş tellere benzeyen seyrek ve düz bıyıkları vardı. Eğer panter bu haliyle bir kafeste olsaydı, Provence'lı onun zerafetine ve cübbesini imparatorlarınki gibi görkemli yapan canlı renklerin belirgin karşıtlıklarına şüphesiz hayran kalırdı; fakat şu anda bu korkunç görünüm karşısında kafasının karma-karışık olduğunu hissediyordu. Panterin mevcudiyeti uyurken bile ona, yılanın manyetik gözlerinin bülbül üzerindeki o bilinen etkisini hissettiriyordu. Bu tehlike karşısında askerın cesareti bir an kayboldu; halbuki mermi kusan namluların önünde bulunsaydı hiç şüphe yok ki çoşardı. Bununla beraber aklına, alınından akan soğuk terleri tamamen kurutan cesurca bir fikir geldi. Felaketler karşısında öfkelenip de ölüme meydan okuyan ve kendilerini bu felaketlerin darbelerine terkeden insanlar gibi hareket ederek bu macerada anlamadığı bir trajedi gördü ve rolünü sonuna kadar şerefle oynamaya karar verdi.

Kendi kendine :

— Belki de evvelki gün Araplar beni öldürmüş olacaktı?... dedi. Kendisini ölmüş kabul ederek cesaretle ve büyük bir merak içerisinde düşmanın uyanmasını bekledi. Güneş ufukta görüldüğü zaman panter birdenbire gözlerini açtı; sonra uyuşukluğunu gidermek ve kaslarındaki kasılmaları yoketmek istercesine şiddetli bir şekilde pençelerini uzattı. Nihayet korkunç dişlerini ve bir törpü kadar sert olan çatal dilini göstererek esnedi. Panterin yerde yuvarlandığını ve çok yumuşak, cilve dolu hareketler yaptığını görünce Fransız: -Bu küçük bir metrese benziyor! diye düşündü. Panter pençelerine ve yüzüne bulaşmış olan kanları yaladı, başını zerafetle tekrar tekrar kaşdı. Cesaretlenip yeniden neşesini bulan Fransız asker kendi kendine: - İyil... dedi, biraz tuvalet yap, sonra birbirimize günaydın diyeceğiz. Ve Mağriplilerden gizlice aldığı küçük kısısa hançeri eline aldı.

Bu sırada panter başını Fransıza doğru çevirdi ve yerinden kıpırdamadan ona sabit bir şekilde baktı. Bu metalik bakışların sertliği ve tüyler ürpertici parlaklığı, özellikle hayvan kendisine doğru yürüdüğünde, Provence'lının yüreğini hoplattı; fakat Fransız ona tatlı bir şekilde, adeta büyülemek istercesine baktı, yanına kadar gelmesine izin verdi; sonra, dünyanın en güzel kadını okşarcasına, tatlı ve aşk dolu bir hareketle elini panterin başından kuyruğuna kadar bütün vücudu üzerinde, sarı sırtına yayılmış olan esnek omurlarını tırnaklarıyla tahrik edercesine dolaştırdı. Hayvan zevkten kuyruğunu dikti, bakışları yumuşadı. Fransız kendi çıkarcı için yaptığı bu okşama işini üçüncü defa tekrarlarlarken panter, evimizdeki kedilerin sevincini ifade ettiği o **mırmırlardan** birini çıkarıyordu; fakat bu mırıltı, o kadar kuvvetli, o kadar büyük bir boğazdan çıkıyordu ki, mağa-

ranın içinde, kilisedeki orgların son vınlaması gibi cınladı. Provence'lı okşamaların önemini anlamıştı; bu azametli fahişeyi kendinden geçirecek, aptallaştırarak bir şekilde okşamalarını iki katına çıkardı. Büyük bir şans eseri bir gün önce karnı doymuş olan kaprisli arkadaşının saldırganlığının yok olduğundan emin olduktan sonra yerinden kalktı ve mağaradan çıkmak istedi. Panter çıkmasına engel olmadı, fakat tepeyi timandığı sırada daldan dala sıçrayan serçelerin çevikliğiyle sıçrayarak yanına geldi ve dişi kediler gibi sırtını kamburlaştırıp askerın bacalarına sürtünmeye başladı. Sonra, sertliği daha da azalan bir bakışla misafirine bakarak, doğabilimcilerin bıçkı sesine benzettikleri o vahşi çığlığı attı.

Fransız gülümseyerek :

— Çok şey istiyor! diye haykırdı .Kulaklarıyla oynadı, karnını okşadı ve tırnaklarıyla kuvvetli başını kaşdı. Başarılı olmuştu. Onu öldüreceği anı kollayarak, hançerinin ucuyla başına dokundu; fakat kemiklerinin sertliğini görünce başaramamak korkusuyla titredi.

Çölün sultanı tutsağının yeteneğini, başını kaldırarak, boynunu uzatarak, sakin davranışı ile mutluluğunu ifade ederek kabul etti. Fransız birden, bu vahşi hayvanın bir darbede işini bitirmek için onu boğazından kesmek gerektiğini düşündü ve karnı tok olan panter tabiatından ileri gelen sertliğine rağmen zaman zaman iyilik dolu bakışlar atfederek nazik bir şekilde ayaklarının dibine yattığında kılıcını hazırladı. Zavallı Provence'lı palmyelerden birine dayanarak hurmalarını yedi; bir yandan bir kurtarıcı bulabilmek için çöle, diğer yandan iyi yürekliliğine pek güvenemediği korkunç arkadaşına araştırıcı gözlerle bakıyordu. Her hurma çekirdeğini yere atışında, çekirdeğin düştüğü yere bakan panterin bakışları güvensizlik ifade ediyordu. Panter Fransız ticari bir ihtiyatla incelemekteydi; fakat bu inceleme onun lehine sonuçlanmıştı, çünkü Fransız yavan yemeğini bitirdiğinde, panter ayakkabıllarını yalamaya başladı ve inanılmayacak bir şekilde ayakkabılların kıvrımları arasındaki tozu yok etti.

— Fakat acıktığında ne olacak?... diye düşündü Provence'lı. Düşüncesinin meydana getirdiği ürpertiye rağmen asker, şüphesiz kendi cinsinin en güzel örneklerinden biri olan panterin boyutlarını merakla ölçmeye koyuldu. Bu üç ayak yüksekliğinde, dört ayak uzunluğunda bir panterdi ve bu uzunluğa kuyruğu dahil değildi. Bir cop gibi yuvarlak olan bu kuvvetli silah da aşağı yukarı üç ayak boyundaydı. Dişi bir aslanınki kadar büyük başında ender rastlanan bir kurnazlık ifadesi görülmekteydi ve kaplanların o insanı ürperten yırtıcılığı iyiden iyiye hakimdi; bu baş iki yüzlü bir kadının fizyonomisine de belirlenemeyecek bir şekilde benzemekteydi. Kısacası şu anda bu yalnız kraliçenin yüzünde bir çeşit o sarhoş Neron'un yüzündeki neşe görülmüyordu: susuzluğunu kanla gidermişti,

şimdi de oynamak istiyordu. Asker şöyle bir gidip gelmeyi denedi; panter engel olmadı, onu gözleriyle takip etmekle yetindi; bu haliyle de sadık bir köpekten çok, her şeyden, hatta sahibinin bile hareketlerinden tedirgin olan iri Ankara kedisine benziyordu. Geriye dönüp baktığında, çeşmenin yakınında atının kalıntılarını gördü; panter atın cesedini oraya kadar sürüklemiş ve aşağı yukarı üçte ikisini de yemişti. Bu manzara Fransızın içini rahatlatmıştı. Şimdi panterin niçin mağarada olmayışını ve uyuduğu sırada kendisine dokunmayışını gayet iyi anlamıştı. Bu ilk şans kendisini gelecekle ilgili girişimlerde bulunması konusunda cesaretlendirdince, onu terbiye etme, nazikleştirme yollarının hiçbirini ihmal etmemeyi ve panterle bütün gün iyi geçinmeyi düşündü; bu çılgınca bir düşünceydi. Panterin yanına geri geldi ve onun hemen hemen farkedilmeyen bir hareketle kuyruğunu kıpırdattığını görünce anlattığı güç bir mutluluk duydu. O zaman korkusuzca yanına oturdu ve birlikte oynamaya başladılar. Pençelerini, yüzünü elleri arasına aldı, onu sırtüstü yere yatırdı, sıcak ve ipek gibi yumuşak böğrünü kuvvetli bir şekilde kaşdı. Panter ses çıkarmadı ve asker pençelerindeki tüyleri düzeltmeye teşebbüs ettiğinde ucu eğri kılıç gibi kıvrık tırnaklarını ihtimamla içeri çekti. Bir eliyle hançerini tutan Fransız hala onu, kendisine pek fazla güvenmiş olan pantere saplamayı düşünüyordu; fakat panterin can havliyle çırpınırken yapacağı hareketler sırasında kendisini boğazlamasından korktu. Zaten, kalbinde beliren bir çeşit vicdan azabı da kendisine, zararsız bir yaratığa dokunmamasını söylüyordu. Bu uçsuz bucaksız çölde kendisine bir arkadaş bulunduğunu sanıyordu. Elinde olmayarak, ters bir deyişle **Mignonne** diye çağırıldığı ilk metresini düşündü; çünkü bu ilk metresi öylesine kıskançtı ki bu kıskançlığı çekilmiyordu; aşkları devam ettiği sürece kendisini bıçakla tehdit etmiş, o da bu tehditten çekinmek durumunda kalmıştı. Bu gençlik anısı şu anda çevikliğine, iyi yürekliliğine ve yumuşak başlılığına daha az bir korkuyla hayran olduğu pantere bu isme cevap verdimemi denemek fikrini aklına getirdi.

Akşama doğru içinde bulunduğu nazik duruma alışmıştı ve bu durumun ortaya çıkardığı can sıkıntılarını neredeyse sevmeye bile başlamıştı. Sonunda, tiz bir sesle "Mignonne" diye bağırdığında arkadaşı kendisine bakma alışkanlığını kazandı. Güneş bataırken Mignonne kalın sesleriyle birçok kez çığlıklar attı.

— İyi yetiştii!... diye düşündü keyifli asker; dua ediyor!... Bu zihinsel şaka, arkadaşının barışçı tutumunu devam ettirdiğini farkettiğinde aklına gelmişti. Fransız, panter geceleyin uyuduğunda kendisine bir başka barınak bulmak üzere en çabuk bir şekilde kaçmayı düşünüyor ve bacalarının kuvvetine çok güveniyordu. Bu amaçla pantere :

— Haydi, küçük sarışınım, önce sen yatacaksın, dedi ve sabırsızlıkla

kaçacağı saati bekledi. Kaçma zamanı geldiğinde Nil nehrinin bulunduğu yöne doğru var gücüyle yürüdü; fakat kumların üzerinde aşağı yukarı bir çeğrek mil gitmişti ki, panterin arkasından sıçrayarak geldiğini ve arada bir de sıçramalarının şiddetli gürültüsünden daha korkunç olan o testere sesine benzer sesler çıkararak bağırdığını duydu.

— Hadi canım, dedi kendi kendine, beni kendisine arkadaş olarak kabul ettili!... Bu genç panter belki de şimdiye kadar hiç kimseyle karşılaşmadı; hayatında ilk defa birine bağlanmanın sevincini ifade ediyor! Bunları düşünürken Fransız yolcular için çok tehlikeli ve düşüldüğünde içinden çıkılması imkânsız olan o oynak kum çukurlarından birinin içine düştü. Girdaba yakalandığını hissederek bir tehlike çığı attı; panter onu dişleriyle elbisesinin yakasından yakaladı ve şiddetli bir hareketle geriye doğru sıçrayarak mucizevi bir şekilde girdaptan çıkardı. Asker onu büyük bir hayranlıkla okşayarak :

— Ah! Mignonne, diye haykırdı. Şimdi aramızdaki dostluk sonsuza kadar sürecek. Yalnız aldatmaca yok değil mi? Ve geri döndü.

Çölde o andan itibaren sanki insan varmış gibiydi. Fransız'ın konuşabildiği bir varlık ihtiva ediyordu ve bu yırtıcı varlık onun karşısında yumuşamıştı; bu inanılmaz dostluğun nedenlerini bir türlü anlayamıyordu. Asker ayakta kalıp tetikte olmayı çok istemesine rağmen, dayanamayıp uyudu. Uyandığı zaman Mignonne'u göremedi; tepeye çıktı ve onun uzakta sıçrayarak koştuğunu gördü; bu hayvanlar omurgalarını tamamiyle esnetemediklerinden hep böyle koşarlardı. Mignonne dudakları kan içinde Fransız'ın yanına geldi. Arkadaşının yapmak zorunda olduğu okşamalardan duyduğu büyük mutluluğu birçok kalın **mırlıtlarla** ifade etti. Çok yumuşak bakışlarını, kendisiyle bir evcil hayvanla konuşur gibi konuşan Provence'lyaya bir önceki günden daha tatlı bir şekilde çevirdi.

— Oh! Oh! Sayın bayan, çünkü siz namuslu bir kızsınız, değil mi? Bunu görüyorsunuzuz?... Okşanıp sevmekten hoşlanıyorsunuz. Utanmıyor musunuz? Birkaç Mağripli mi yediniz? Oh, iyi! Bununla beraber sizin gibi hayvanlar!... Fakat hiç olmazsa Fransızları yemeyin... Yoksa sizi artık sevmem!...

Panter sırasıyla bir yandan yerde yuvarlanıyor, diğer yandan Fransızın sırtına vurup pohpohlamasına ses çıkarmıyor ve bir köpeğin sahibiyile oynadığı gibi onunla oynuyordu; bazen de lütf dileyen bir hareketle üzerine pençelerini uzatarak Fransızı kışkırtıyordu.

Birkaç gün böyle geçti. Panterle aralarında oluşan bu arkadaşlık Provence'lyaya çölün olağanüstü güzelliklerine hayran olma imkânı verdi. Çölde geçirdiği korku ve huzur dolu saatler, yiyecek bulup yemesi ve dü-

şündüğü bir yaratığı bulması ruhunu karşıtlıklarla doldurdu... Bu hayat karşıtlıklarla dolu bir hayattı. Yalnızlık sayesinde onun sırlarını öğrendi, güzelliklerini tattı. Güneşin doğuşunda ve batışında insanların bilmediği manzaraları keşfetti. Başının üzerinde bir kuşun - az rastlanan yolcu! - kanatlarının tatlı sesini işitip, bulutların - değişken ve renkli yolcular! - birbirine karıştığını görerek heyecandan titreme imkânı buldu. Geceleyin kum okyanusu üzerinde mehtabın meydana getirdiği manzaraları seyretti; Bu kum okyanusu üzerinde samyeli, dalgalar, kıvrıntılar oluşturmakta ve sık sık değişiklikler meydana getirmekteydi. Doğu'da gündüzü yaşadı ve onun olağanüstü ihtişamına hayran kaldı; çoğu zaman yükselen kumlarla kırmızı, kuru ve öldürücü bulutlar oluşan bu ovadaki kasırganın korkunç manzarası ile karşılaştıktan sonra, gecenin güzellikleriyle birlikte geldiğini görüyordu, çünkü geceleyin yıldızlar insanı ferahlatan bir serinlik meydana getirmekteydi. Gökyüzünde hayalinde yarattığı müzikleri dinledi. Daha sonra yalnızlık ona hayalin hazinelerinin nasıl sergileneceğini öğretti. Önemsiz şeyleri hatırlamakla, önceki hayatını şimdiki hayatıyla karşılaştırmakla saatler geçiriyordu. Nihayet panterine büyük bir ilgi gösterdi, çünkü onun sevgiye ihtiyacı vardı. İster Fransızın iradesini çok akıllıca kullanarak panterin karakterini değiştirmesinden olsun, isterse panterin bu çöllerde giriştiği mücadeleleri neticesinde kendisine bol yiyecek bulmuş olmasından olsun, panter Fransız'a dokunmamıştı; artık Fransız da panterden, iyice ehlileştiğini görerek çekinmemekteydi. Zamanının büyük bir kısmını uyumakla geçiriyordu; fakat kurtulma imkânı çıktığında bu fırsatı kaçırmamak için, ağının ortasında durup etrafı gözetleyen bir örümcek gibi, ufka kadar uzanan alanda birinin geçip geçmediğini gözetlemek zorundaydı. Gömleğini bayrak yapmak için feda etmiş, yapraksız bir palmyenin tepesine bağlamıştı. İçinde bulunduğu güç durum aklına bir fikir getirdi ve gömleği sopalarla gererek açık kalmasını sağladı; çünkü beklediği yolcu çölde etrafına bakarken rüzgar gömleği dalgalandırmayabilirdi.

Birinin gelmesinden umudu kesince de saatlerce panterle oynuyordu. Sonunda sesinin değişik tonlarını, bakışlarının anlamını öğrenmiş, donunun altın rengini en küçük ayrıntılarıyla ortaya çıkaran bütün beneklerin aralarındaki farkı incelemişti. Siyah ve beyaz halkalarını saymak için insanı ürperten kuyruğunun ucundan tuttuğunda artık Mignonne mırıldanmıyordu bile; panterin sevimli süsü olan bu zarif halkalar güneşin altında, uzaktan değerli taşlar gibi parlıyordu. Fransız onun vücudunun etrafındaki yumuşak ve ince çizgileri, karnının beyazlığını, başının zerafetini seyretmekten hoşlanıyordu. Fakat özellikle onun oynamasını görmekten zevk alıyordu ve hareketlerindeki çeviklik, canlılık onu her zaman şaşkıncaya çeviriyordu; sıçramaya, sürünmeye, şuraya buraya sokulup girmeye,

kendisine sırnaşmaya, yerde yuvarlanmaya, bir köşeye gidip saklanmaya ve sağa sola atılmaya başladığında panterin esnekliğine hayran kalıyordu. Panter, ne kadar hızlı atılışlar yaparsa yapsın ve üzerinde koştuğu granit kayalar ne kadar kaygan olursa olsun, "Mignonne" adını duyduğunda bu kaygan kayalar üzerinde birdenbire durabiliyordu.

Güneşin pırıl pırıl olduğu bir gün havada çok büyük bir kuş süzüldü. Provence'lı bu yeni misafiri incelemek için panterinin yanından ayrıldı; fakat terkedilen sultan, biraz bekledikten sonra boğuk seslerle tehdit edercesine gürledi. Panterin bakışlarının yeniden sertleştiğini gören Provence'lı :

— Allahım sen beni kurtar! diye haykırdı, öyle sanıyorum ki kışkırdı. Virginie'nin ruhu bu vücuda geçmiş olacak, bunda şüphe yok!...

Panterin dolgun sağrısını seyrederken kartal havada kayboldu. Fakat hatlarında o kadar zerafet, o kadar canlılık vardı ki! Bu panter bir kadın kadar güzeldi. Donunun sarı kürkü, kalçalarını birbirinden ayıran mat beyazın tonlarıyla çok uyumlu renklerle birleşmekteydi. Bol güneş ışığı bu canlı altını, bu koyu benekleri parlatıyor ve tarifi imkânsız bir şekilde çekiçleştiriyordu. Provence'lı ve panter birbirlerine zekice baktılar; cilveli panter arkadaşının tırnaklarıyla başını kaşındığını hissedince irkildi, gözleri iki şimşek gibi parladıktan sonra iyice kapandı. Kumların bu kraliçesinin sessizliğini inceleyerek Fransız :

— Onun da bir kalbi var... dedi.

Panter de bu kumlar gibi sarı, bu kumlar gibi beyaz, bu kumlar gibi yalnız ve yakıcıydı...

Bayan arkadaşım bana :

— Pekâlâ, dedi. Hayvanları savunan yazını okudum. Fakat çok iyi anlaşabilen bu iki kişi sonunda ne oldular?...

— Ah! İşte!... Bütün büyük tutkuların sonu nasıl biterse, onların da arasındaki tutku aynı şekilde, bir yanlış anlaşılma ile sona erdi. İnsanlar hep karşılıklı birbirlerine ihanet ettiklerinden şüphelenirler, ancak gururları yüzünden şüphelerini açığa vurmazlar ve bir inat uğruna bozuşurlar.

— Ve bazen en güzel zamanlarda bunun için bir bakış, bir haykırış yeterlidir, dedi arkadaşım. Peki anladık, yalnız şu hikâyeyi tamamlar mısınız?

— Bu çok zor; fakat yaşlı askerim bana anlattıklarını, şişedeki şampanyayı bitirdikten sonra haykırarak söylediği şu sözleri duyduktan sonra bunu siz de anlayacaksınız :

— Ona ne kötülük yaptım bilmiyorum, sanki kudurmuş gibi döndü ve sivri dişleriyle kalçamdan ısırıldı; çok hafif bir şekilde şüphesiz. Fakat ben, beni parçalayacağını sanarak hançerimi boynuna sapladım. Kalbimi parçalayan bir çığlık atarak yere yuvarlandı; bana bakarak çırpınıyordu ve bakışlarında hiç öfke yoktu. Onu hayata döndürebilmek için dünyadaki her şeyimi, o zaman henüz sahip olmadığım nişanımı bile feda edebildim. Sanki bir insan öldürmüş gibiydim. Bayrağımı görüp yardımına koşan askerler beni gözyaşları içinde buldular... Bir müddet sonra : - Eh! beyefendi, diye devam etti. O günden beri Almanya'da, İspanya'da, Rusya'da, Fransa'da savaştım; çok dolaştım, ancak çöldeki gibi bir şeyi hiçbir yerde görmedim... Ah! çok güzel bir şeydi. - Orada neler hissediyordunuz? diye sordum. - Oh! bu söylenmez delikanlı, dedi. Zaten palmiye ağaçlarına ve panterime her zaman üzülüyorum... Aslında üzgün olmam gerek. Görüyorsunuz ya, çölde her şey var, hiçbir şey yok... - Fakat, ne demek istiyorsunuz, biraz daha açıkla mısınız? diye sorunca : - Pekâlâ, diye cevap verdi, sabırsız bir tavırla, çöl insanları olmayan Tanrı'dır...